

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

מכון עלה זית
משתתף בצערך
של ישראל ובאבלן של בני
משפחתו ותלמידיו של
הגאון רבי אברהם אזבנד
זצ"ל שנקטף מאתנו למגינת
לב אוהבי תורה ועמליה

שנה רביעית: גליון נא | שבת קודש פרשת כי תצא | יא אלול ה'תשפ"ד

גוררים מתוך שיעורי דעת של הגאון רבי אברהם אזבנד זצ"ל שהופיעו בקונטרסים שיצאו לאור ע"י תלמידיו במשך השנים תש"פ-תשפ"ד

עלה דעת
כי תצא למלחמה על אויביך וגו' וראית
בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה וגו'.
(כ, י-יא)

המפרשים מסבירים (ומקורם בחז"ל) דבמלחמת היצר איירי קרא. ונראה הענין, שאם הולך למלחמה עם היצה"ר באופן שהיצר הוא 'בעל דברים' ויש צד אחר, אז היצה"ר ימצא אופנים וחשבונות לפתותו אפילו לדבר מכוער, דומיא דאשה נכרית. כשמתחילים בחשבונות ובסברות, אז המלחמה קשה ועלול להכשל גם בדברים מגונים. העצה היחידה היא לגרום שהיצה"ר לא ידבר עמו כלל, שלא יהא מאן-דאמר כלל, וזהו דוקא ע"י ברירות הדעת שע"י אור התורה. בברירות זו מכיר מה חשוב בעולם ומה אינו חשוב, מה טוב אמיתי ומה אינו טוב כלל. ממילא אין כאן שני צדדים וינצל ממלחמת היצר. (וידעת בלבבך - תשפ"ב - נכתב ע"י יהודה אליעזר לוי, דוד עמנואל ביטר, ושלמה זלמן אלטוסקי)

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וגו'. (כא, יח)

כתב רש"י בטעם עונשו של בן סורר ומורה, שנהרג על שם סופו: "הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב". ומקשים העולם, שהרי מצינו אצל ישמעאל (בראשית כא, ז ורש"י שם) שהשי"ת דן אותו 'באשר הוא שם' ועתה צדיק הוא, אע"פ שבסופו עתיד להצר לישראל, ומאי שנא מדינו של בן סורר ומורה שנענש במיתה על שם סופו.

ואכן מצינו להרמב"ן (ואתחנן ו, יג) שכתב "כי לא הומת בגודל חטאו, אלא לייסר בו את הרבים ושלא יהיה תקלה לאחרים". והיינו שלעולם נדון החוטא באשר הוא שם, ובן סורר ומורה אף שמצד חטאו לא נתחייב למיתה, הרי הוא נידון במיתה לתועלת הרואים והשומעים שלא ילמדו ממנו, וליסרם שידעו דרך ה' שלא ינהגו בדרך זולל וסובא.

ענין הגנות של 'זולל וסובא', הוא כמו שהאר"י הרמב"ם (שמונה פרקים פרק ה), שלא לעשות אפילו הדברים הפשוטים והשפלים שאין להם תועלת רוחנית בלי כוונה ראויה, ובכך נעבוד אותו יתברך בכל כוחנו והיהו כלי נפשנו ראויים לשרתו בכל תקפם וגבורתם. אם עושה את ענייני הנאות באופן הראוי ובכוונה הרצויה, זו היא דרכה של תורה. אבל כאשר כוונתו רק לענג את עצמו ולמלא תאוותיו, הרי זה היפך התכלית ואינה דרך ה', ודרכו היא מידת בן סורר ומורה, זולל וסובא. (למוצאי דעת - תשפ"ג - נכתב ע"י אברהם משה רענגערט ויצחק חיים לוי)

עלה מלך
רב שהוא תלמיד (מתוך הספד על כתיב בתהלים (כא, ו) "גדול כבודו הג"ר ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל) בישועתך הוד והדר תשוה עליו". ואמרו חז"ל במדרש "גדול כבודו של מלך המשיח שניתן עליו הוד של רב והדר של תלמיד". הקב"ה נתן הוד למשה רבינו, שנאמר ונתת מהודך עליו, וההדר נתן ליהושע, שנאמר בכור שורו הדר לו. משה רבינו הוא הרב, וזהו הוד, והדר הוא התלמיד וזהו יהושע. לרב יש הוד, ולתלמיד יש הדר, אבל לעתיד לבא ינתנו שניהם למלך המשיח.

וביאר הג"ר ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל, שמעלת "הוד והדר" הבאים יחדיו, איננה על תלמיד שנעשה אחר כך רב, שאם כן היה הכתוב צריך להקדים 'הדר' [-תלמיד] ל'הוד' [-רב]. אלא הכוונה על אדם שהוא כבר ראש ישיבה, הוא כבר מוסר שיעורים, כבר יש לו את ההוד, ומ"מ יש לו גם את המדרגה של הדר, הוא עדיין אוהב בגדול וללמוד דברים חדשים. זו הגדלות של מלך המשיח, שיחד עם ההוד שלו, הוא נשאר עדיין תלמיד ועדיין גדל - "הוד והדר תשוה עליו". (לב לדעת - תשפ"ד - נכתב ע"י יצחק חיים לוי)

מסורת התורה יהודי צריך לדעת שהיו לו אבות קדושים, היה לו 'עבר', היו לו דורות קדמונים. בכל תקופה ותקופה ישנם 'אבות התקופה' - אותם הקובעים את מסורת התורה, שהם ה'אבות' של התקופה. הם קבעו לנו את הדרך: 'זו הדרך לכו בה' - זו היא הדרך איך צריכים לחיות, זו היא הדרך איך צריכים לחשוב.

ענין זה הוא מסתמא מן הדברים היותר נחוצים לזמנינו. אנו סבורים שאנו יכולים לעשות כל מה שאנו רוצים, הן לחומרא הן לקולא, לעשות ככל מחשבה שנופלת בראשנו, וככל מה שרואים בספרים ובספרי מעשיות - אבל צריכים אנו לדעת שיש מסורה, אין אנו אנשים לעצמנו - אייגענע מענטשען. האדם צריך לדעת שיש לו מסורת התורה. אמרו חז"ל (ירושלמי שבת פ"ט ה"א), "כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה" - תורה שאין לה עבר, שאין לה מסורה, אינה תורה! (הראת לדעת - תש"פ - נכתב ע"י אברהם שווב)

לכל צדיק חלק בתורה אמרו רז"ל בתענית (לא, א), "אמר רבי אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן". ונראה הביאור, שלכל תלמיד חכם וצדיק יש את חלקו וקנין נפשו המיוחד לו בעבודת ה', ובחלקו שלו הוא מוסיף לתיקון הבריאה. וכמו שבחלקי התורה יש לכל אחד את חלקו המיוחד לו, הפני יהושע מוסיף ספרו, וקצות החושן ספרו וכו'. והגע בעצמך אם חס ושלום לא היה לנו הקצות החושן ורבי עקיבא איגר, הרי לא היה ביכולתנו אפילו לקרוא ולהבין את דברי התוספות. והיינו שכל התורה כולה נבנית קומה על קומה אריח על גבי לבינה, מהגדולים מימות עולם עד הראשי ישיבות בדורינו, וכולם משלימים את התורה בבריאה. וזהו "המחול לצדיקים", כל התלמידי חכמים יושבין סביב בעיגול שלם, בגילוי השלימות היוצאת מהוספת כבוד שמים של כל אחד ואחד שהביא והכשיר את העולם להגיע לתיקונו. (המלך בכבודו - תשפ"א - נכתב ע"י יוסף דוב זילברברג ושלמה זלמן אלטוסקי)

ראש הישיבה זצ"ל עם הג"ר ש' שלום שברדון זצ"ל

נאים הדברים למי שאמרם. ראש הישיבה זצ"ל, גם כאשר הרביץ תורה ברבים והיה מגדולי ראשי הישיבות, היה כל ימיו 'תלמיד', אחוז דבוק בדרכי אבותיו ורבותיו. מהם קיבל את רוממות הדעת ועומק העיון בתורה, וכל ימיו ביקש להוסיף דעת כפי שקיבל מרבותיו מבית בריסק ואבותיו מבית טעלז זצ"ל. משחר ימיו ועד שיבה עשה קיבוץ וריבוץ לתורה, הוסיף נדבך אחר נדבך למלכות התורה, העמיד אלפי תלמידים, והעמידם בקרן אורה ובדעת צלולה. יהי זכרו ברכה!

הזמנים לעיר לייקוואד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א							
ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
1:24	הדלקת נרות	6:49	ס"ז קר"ש מג"א (לפי האופקלפי ע"ב שוח)	9:03/9:08	שקיעת החמה	7:06	מנחה גדולה (גר"א וגר"ז)
4:00	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	7:07	ס"ז קר"ש (גר"א וגר"ז)	9:44	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	7:47	ט' שעות (להתחלת סעודה)
4:31	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:52-7:52	ס"ז תפילה (מג"א לפי האופק) \ וגר"א	10:19/10:47	ע"ב דקות	8:19	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
6:14	זמן קר"ש של ערבית (לעבית ולפני הסעודה)	7:45	חצות (סעודת שבת להב"ח)	12:51	צאה כ"ר"ת לחשבון 16 מעלות	8:28	פלג המנחה (מג"א לפי אופק)

קול עלה

בגליון 'עלים' לפרשת שופטים, הציע הרב יהודה ראטה שהיו שופטים ששפטו ביחד. וכתב הסיבה לתופעה זו, מפני כח השלטון המצומצם של השופטים, שלא גברה ידם בכל ישראל אלא באזור מוגבל. כסמך להצעה זו מובא הפסוק בשופטים (ד:ה) "והיא יושבת תחת תומר דבורה בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים", ופירש שהפסוק מגדיר את תחום השלטון של דבורה.

אעיר, ראשית, פירוש זה לא נראה כפשוט הפסוק, אלא לפי פשוטו הכתוב נותן את מיקום התומר. שנית, פירושו שייך אם נאמר שהרמה היא בנפתלי, ולא נראה אלא הרמה היא הרמה בבנימין, ראה יהושע יח, כה.

בכבוד, אלר רוח, אייקווד

תגובת הרב יהודה ראטה: מה שפירש הרב רוח שהרמה היא בבנימין, שפיל לסיפיה דקרא - "בהר אפרים". דהיינו שמקום ישיבת דבורה היתה בהר אפרים, שהוא בין בית-אל ורמה, וא"כ לא יתכן לומר שרמה היא בבנימין. ופשוט שהפסוק נותן רק המיקום שבו ישיבה דבורה, ומה שנקט הפסוק אלו שני המקומות, אולי היתה איזו דרך ביניהם. אבל בצירוף הראיה שהבאתי במלחמת סיסרא, נמצא שהשבתים שהיו בין שתי נקודות אלו היו תחת שלטונה. ואפשר שיש קשר בין מחוז שלטונה ולבין הדרך שחיברה בין שני המקומות.

מצות בטלות לעתיד לבא

בענין מה שהבאתם ב'עלה מצוות' (פרשת ראה) מהאור החיים ומהחת"ס שזה שהחזיר יאה מותר לעתיד לבא, לא שח"ו מצוה זו בטילה לעתיד לבא, אלא ישתנה גוף החזיר שיהיו לו שני סימני כשרות, וממילא ישתנה דינו להיות בהמה טהורה.

הנני מציין עוד תרי מרגליות שהחתם סופר מחדש שיהיה שינוי לעתיד לבא וממילא הדין ישתנה, חדא בפר' תזריע (חת"ס ה' חלקים עה"ת) בקרבן יולדת,

שבזמן הזה חטאת יולדת בא גם להתירה באכילת קדשים וגם לכפר על שמתוך חבלי לידה נשבעת שלא תזדקק לבעלה, ועל כן חטאת קודמת לעולה, אולם לעתיד לבא יבטל צער לידה ואז יבא החטאת רק להתירה בקדשים, ואז תהא עולה קודמת, עיי"ש דברי טעם.

ועוד בפר' שלח (חת"ס ה' חלקים) שהדין שהנולד מהול אין מילתו דוחה שבת, הוא רק בזמן הזה שרוב תינוקות אינם נולדים מהולים, אבל לעתיד לבוא שכולם יהיו נולדים מהולים עיקר מצות מילה תתקיים ע"י הטפת דם ברית, ובאותו העת הפסוק "ביום השמיני" נאמר על הטפת דם ברית וידחה השבת.

אלר אונץ

בענין שלש שבועות

בגליון פרשת דברים (גליון מו) הובא מהר"ד דניאל אהרן אורלינסקי אודות מש"כ רש"י כתובות (קיא.א) וז"ל: "ושלא 'ירחקו' את הקץ בעונם. לישנא אחרינא, שלא 'ידחקו' גרסונו, לשון דוחק, שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי". והרב הנ"ל כתב בשם המנחת אלעזר, שאותו לישנא בתרא, שלא ידחקו, "אינו להלכה ולא עיקר כלל".

כדאי לציין לדברי הגאון ר' חיים דוב קעללער זצ"ל בספרו חידקל (ח"א בין המצרים עמוד תכ) וז"ל: "כלשון השני הוא במד"ר (שיר השירים פרשה ב' אות ז') ע"ש, וכזה גרס המהר"ל בס' נצח ישראל (פרק כ"ד) וז"ל שלא ידחקו את הקץ שלא בזמנו ע"י תפלה ורחמים עכ"ל, וזהו הנוסח המקובל". ועיי"ש מאמר ארוך בענין זה שאסור לתבוע את הגאולה בחוזקה, עיי"ש דברים חוצבי להבות אש.

ומה שהוכיח הרב הנ"ל מרש"י בישעיה (כא-יב) שכתב שצריך לבקש למהר הקץ, שפיר יש לפרש כוונתו על הבקשות שקבעו חז"ל. ופוק חזי, דאיתא

בשבלי הלקט (קנז-ב) הובא בבית יוסף (או"ח סימן קפח) שכלל ישראל מאסו ממלכות שמים מלכות בית דוד ובית המקדש "ואינן נגאלין עד שיתוודו ויתבעו שלשתן". והרב הנ"ל הוכיח מכאן שצריך לבקש הגאולה נוסף על תפילתנו כתקנם. אולם באמת הלא ע"ז גופא ממשיך השבלי הלקט דלכן "בתפלה מזכירין שלשתן, משען ומבטח לצדיקים זו מלכות שמים, בונה ירושלים זה בהמ"ק, מצמיח קרן ישועה זה מלכות בית דוד" עכ"ל. הרי שמה שצריכים לתבוע הגאולה, זה גופא נכלל בתוך בקשות חז"ל שנמסרו לנו מדור דור, ולא נוסחאות ותפלות אשר מחדש המציאו.

המצפה לביאת משיח צדקינו, אלר רוח, אייקווד

ירדן

לעונג היה לי קריאת מאמרו של הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א וגם לרבות ההערות שבאו בעקבותיו בענין שם נהר ירדן [שהוא נקרא כן כיון שיורד ממקום גבוה לנמוך]. ברצוני להוסיף שע"פ הנ"ל יומתקו דברי המשורר בתהלים (קיד) "הים ראה וינס הירדן יסב לאחור" שבדווקא נקט להדגיש הפלא בזה, שירדן שהוא נהר שיוצא מהים הוא שמינחים מקום גבוה והולכים במקום נמוך (שיר השירים רבה א, יט), ואעפ"כ עשה הקב"ה נס גדול שנסב לאחור דהיינו דרך עלייה. ואסיים בבקשה שיזכה להמשיך להנות אותנו בחידושי המארים ומשמחים.

אלר רוח, אייקווד

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: איידי דתוב אתיין לידן אימא בהו מילתא, דהשתא דאיתינא לפרק הספיה הדר נתקלתי בהדין ירדנא, הלא הוא בסוף אגדות דרבה בר בר חנה, שם אמרו חז"ל "כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה" אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל וכו' ואלו ארבעה נהרות ירדן וירמוך וקירומיון ופיגה, ע"כ. ומשמע קצת שירדן הוא שם פרטי ודלא כמו שאמרת. וצ"ע.

עלה תורה

בדברי הר"ן שבנדרים צריך לשון גמור

גריגור אחד מתוך חידו"ת של הגאון רבי אברהם אובנד זצ"ל שנדפסו

בספר אהל גיטל על מסכת נדרים ויצא לאור ע"י כולל אהל גיטל ריווערייל

נדרים דף ב' ע"א, כל כינויי נדרים כנדרים וכו'. כתב הר"ן וז"ל, ואיכא למידק לר"י דאמר לשון נכרים הם מאי שנא דפריש הנך לישני דקונם קונח קונם טפי משאר לישני, לימא הנודר בכל לשון נדרו נדר. והנכון שראיתי בזה הוא מה שפירש החכם הגדול ר' יהודה בר' חסדאי ז"ל, דרבותא אשמועינן דלא מיבעי בלשונות נכרים שהם לשונות גמורים שהנודר בהם נדרו נדר, אלא אפילו בלשונות שאינן גמורים, כגון אלו דקונם קונח, שהרי לשון הקודש הוא אלא שנשתבש, וס"ד אמינא שהנודר בהם לא יהא נדר כיון שאינו לשון גמור בפני עצמו, קמ"ל דכיון שהנכרים מדברים בהם אע"פ שאינו מעיקר לשונם אלא משיבוש שהוא בידם, הרי הוא נדר גמור, וכ"ש שאר לשונות הנכרים, עכ"ל.

הנה מבואר בדברי הר"ן, שנקט התנא בפרטות את הלשונות קונם קונח כו', לאשמועינן דאפילו לשונות של נכרים שאינן גמורים אלא משיבוש שבידם נמי מהני, דס"ד דלאו נדר הוא כיון שאינו לשון גמור בפני עצמו, קמ"ל דכיון שהנכרים מדברים בהם הרי הוא נדר גמור.

ראש הישיבה בשמחת חתן וכלה (החתן הרב צבי ווייס שליט"א) נראה מאחורייהם תלמידו ואיש אימונו של ראש הישיבה להבלחט"א הרב משה פערבער שליט"א

וכבר עמד הקרן אורה בזה, וכן שמעתי ממז"ר הגרי"ד זללה"ה, דמבואר בר"ן בנדרים בעי לשון גמור, וע"כ ס"ד דשיבושים לא מהני משום שאינם לשונות גמורים. וצ"ע דמהיכי תיתי דבעינן בנדרים לשון נדר כדי לאשוויי נדר, הרי כל שיש בביטוי שפתיו גילוי גמור שרוצה לנדור מיקרי ביטוי שפתים, דאע"ג דבנדרים בעינן דיבור ולא סגי במה דלא הוי דברים שבלב, מ"מ אין צריך אלא שיוציא מה שבלבו ע"י דיבור פיו, וכל היכא שגילה דעתו ע"י דיבור פיו הרי זה חשוב ביטוי שפתים, וא"כ אע"פ שהוא שיבוש, מ"מ כיון שהנכרים מדברים בהם, בודאי הוי גילוי דעת גמור והרי פיו ולבו שוין.

והמוכרח בזה, דס"ל להר"ן דמכיון דחלות נדר ונזירות חיילא על ידי ביטוי שפתיו, ובדיבורו משוי כאן נדר או נזירות, לא סגי לן בזה שהוציא מפיו דעתו וכוונתו, אלא בעינן דיבור מבואר שמקבל עליו נזירות או אוסר על עצמו דבר זה. וביאור הדבר, דנדרים ונזירות שניא בעיקרן ויסודן משאר דיני קנין ומקח וממכר, דבכל דיני קנין ומו"מ כל שדעתו מבוררת ויצא מכלל דברים שבלב, הרי זה מספיק להחיל הקנין או החלות, משא"כ בנדרים ונזירות דכתבי ביטוי שפתים, אין זה רק שחידשה תורה שהגילוי דעת יהיה ע"י הוצאת פיו, אלא דגוף עשיית הנדר או הנזירות הוא בדיבור פיו, ולכן בעינן דיבור מבואר שנודר ונזור, שאין הנדר חל בגילוי דעת לחוד אלא ע"י חפצא של דיבור, וע"כ ס"ל להר"ן דבעינן לשון נדר או נזירות.

האם מעשה באונס הוא כאילו לא עשאו

ולנערה לא תעשה דבר (כב, כו).

רבותינו האחרונים (שו"ת חמדת שלמה סימן לח, ועוד) כתבו חידוש בגדר דין אונס רחמנא פטריה, דלא הוי פטור מעונש גרידא, אלא דהמעשה אונס לא נחשב מעשה שלו, והוי כאילו נעשה מאליו. אך צ"ע דלכאורה מצינו סתירות בענין זה, כדלהלן.

מעשה אונס הוי עבירה מצד אחד יש כמה מקורות שמעשה אונס נחשב עבירה:

א] וידוי על אונס. בסדר וידוי של יום הכיפורים אומרים "על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון". ומובא בשם הגר"ח הלוי (תשובות והנהגות חלק ד מנהגים מהגר"ח אות צז) דמכאן מוכח דעבירה באונס הויא עבירה וצריך להתוודות עליה. וכ"כ בפלא יועץ (סוף ערך שוגג). [אך מפרשי הסידור (אבודרהם, סידור יעב"ץ, עיון תפילה) פירשו דמיידי בגוונא דאסור לעבור באונס, ע"ש מה שכתבו בדרכים שונים]. וכעין זה מצאתי בשל"ה (מסכת יומא אות צג) ד"אפילו מי שנאנס לעשות איסור צריך טבילה" לשם תשובה.

ואמנם נראה פשוט דלפי שורת הדין אין חיוב וידוי על אונס, דהא ברמב"ם (הלכות תשובה א, א) כתב דחיוב וידוי נאמר על מי שעבר "בין בזדון בין בשגגה", ומשמע דבאונס לא צריך וידוי. וכן מבואר בכמה מקומות בשו"ע ומשנ"ב דעל אונס לא צריך כפרה: א. הרמ"א (יו"ד סימן קפה סעיף ד) כתב שאשה ששמשה שלא בשעת וסתה ומצאה דם "אין צריך כפרה לא הוא ולא היא" משום דהוי אונס. ב. המשנ"ב (סימן שלד ס"ק עו) כתב שהמכבה דליקה בשבת להציל נפשות לא צריך תשובה. ג. המשנ"ב (סימן תריח ס"ק ה) כתב שהחולה שאכל ביוה"כ משום פיקוח נפש לא צריך כפרה, דאונס רחמנא פטריה. ועל כרחק צ"ל דמה שמתוודים על אונס הוא ממדרגת התשובה.

אבל על כל פנים נמצינו למדין דאונס מקרי עבירה, וקשה מכאן על מה שכתבו האחרונים דאונס לא חשיב מעשה שלו. וביותר קשה דהא הגר"ח גופיה (הובא בברכת שמואל כתובות סימן ג) אמר כדברי האחרונים דאונס לא חשיב מעשה שלו, וקשה מדידיה אדידיה.

ב] עונש על אונס. הגר"א באבן שלמה (פרק ד אות ז) כתב: "יש עוונות שבאים באונס ושוגג ואע"פ כן נענש עליהם, כי עבירה גוררת עבירה, ואדם מטמא את עצמו מעט וכו' [כי מטמא הניח מתחילה פתח ליצר הרע לכנוס בו]". וצ"ע מה שייך בזה 'עבירה גוררת עבירה' הלא מה שנעשה באונס לא הוי עבירה כלל, ומהו זה שכתב שהניח פתח ליצר הרע, וכי מה אכפת לו ליצר אם יעשה עבירה מתוך אונס. ומוכח מכאן דאונס הוי עבירה.

ג] תפילה שאשתו לא תלד בשבת. בספר חסידים (סימן תשצג) כתב שיש להתפלל שלא תלד אשתו בשבת, וכן שלא תפול דליקה בשבת, כדי שלא יחללו שבת. ויש סמך לדבריו ממה שאמרו (שבת קנו, א) "האי מאן דבשבתא יהי [יום לידתו], בשבתא ימות, על דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא" (עיין מהרש"א שם). הרי דחילול שבת לצורך לידה נחשב חילול שבת וצריך תיקון. אך יש לדחות ע"פ מה שכתבו כמה אחרונים בדעת הרמב"ם (הובא להלן) דסברא הנ"ל דאונס לא חשיב מעשה ידיה לא נאמרה בחולה שמתרפא באיסורים, דהא עושה מעשה אכילה ברצון. דלפי דבריהם י"ל דגם בלידה ודליקה חשיב מעשה ידיה.

ד] איסור לפני עור בעבירת אונס. בקובץ שיעורים (ריש כתובות) כתב דלפי סברת האחרונים הנ"ל דאונס לא חשיב מעשה ידיה י"ל דלא שייך בזה לפני עור. אמנם באגרות משה (או"ח חלק ה סימן יג אות ט) כתב דזה פשוט שאסור לאדם מירשאל לכפות את חברו לעבור עבירה, אע"ג דלפי האמת חברו לא עשה שום עבירה כיון דאונס רחמנא פטריה, ועכ"ל שיש בזה איסור לפני עור (עי"ש מה שהאריך בענין). ומשמע מכאן דאונס הוי עבירה.

מעשה אונס לא הוי עבירה מצד שני יש כמה ראיות שאונס לא נחשב מעשה עבירה:

א] קיום תנאי מתוך אונס. בכתובות (ב, ב) ובנדרים (כז, א-ב) מבואר שתנאי שנתקיים מחמת אונס נחשב כאילו לא נתקיים. [וזה נוגע לכמה דינים כמבואר בסוגיא שם:

גט על תנאי, נדרי אונסין, ותנאי על ביטול זכויות בבית דין]. וטעמא דמילתא איתא בגמרא (נדרים שם) ד"אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר". [ולדעת רש"י (כתובות ג, א) ד"ה דמדאורייתא) הך טעמא קאי אף למסקנת הסוגיא בנדרים, ודלא כשיטת הר"ן (נדרים שם) דטעם זה נדחה למסקנא]. וביאור הדבר כנ"ל, דיסוד פטור אונס הוא משום דנחשב שלא עשאו, ואם כן הוא הדין לענין קיום התנאי דנחשב שלא עשאו ולא קיים את התנאי (כ"כ בקו"ש ריש כתובות).

ב] אסתר המלכה אכלה מאכל חזיר מתוך אונס. בגמרא (מגילה יג, א) איתא דהגי שומר הנשים האכיל את אסתר 'קדלי דחזירי' [-שומן של חזיר], ונחלקו רש"י ותוס' (שם) האם אסתר באמת אכלה ממנו. והקשה רבי יוסף ענגיל (בית האוצר כלל כד) הא אמרינן בכל דוכתי (גיטין ז, א ועוד) דצדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן. וכתב דמכאן מוכח דבאונס ליכא מעשה עבירה כלל, ואם כן לית כאן תקלה [ע"ש מה שכתב לדחות].

ג] חילוק הרמב"ם בין אונס וחולי. הרמב"ם (יסודי התורה ה, ד) כתב דכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג, הרי זה מחלל את ה' אבל אין עונשין אותו. אך לענין מי שמתרפא באחד מג' עבירות החמורות, כתב הרמב"ם (שם הלכה ו) דעונשין אותו עונש הראוי לו. והקשו האחרונים מאי שנא מחלת מוות ממי שמאיימים עליו להרגו. וביארו החמדת שלמה (שם) והקו"ש (שם) ע"פ היסוד הנ"ל, דמי שמאיימים עליו להרגו הרי המעשה נעשה באונס ולא חשיב מעשה שלו, ולכן כתב הרמב"ם שעבר רק על איסור חילול ה' ולא יותר. מה שאין כן מי שמתרפא בג' חמורות, הרי עשה מעשה ברצון כדי להציל נפשו, והרי זה מעשה שלו.

ד] שור שנגח באונס. בגמרא (בבא קמא מ, ב) נחלקו רב ושמואל בשור האצטדין [היינו שור שמיחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך, רש"י] האם כשר לגבי מזבח. רב אמר כשר דהא אונס הוא, ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה. ופירש הגר"י ענגיל דפלגי בחקירה הנ"ל אם נחשב כאילו עשאו או לא.

ה] בהמה שנעבדה באונס. בגמרא (עבודה זרה נד, א) פליגי רבי זירא ורבא [ויש גורסים רבה] במי שאנסוהו עכו"ם והשתחוה לבהמתו, דרבי זירא ס"ל שהבהמה לא נאסרה משום נעבד דהא "אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא

תעשה דבר". אבל רבא ס"ל דכיון דחייב למסור נפשו נחשב מעשה עבודה זרה ונאסרה. וביארו החמדת שלמה (שם) והגר"ש איגר (ספר העיקרים, עיקר אונס רחמנא פטריה) טעמא דרבי זירא משום דהוי כאילו לא עשה, וכיסוד הנ"ל. והוסיפו לבאר דרבא ורבי זירא לשיטתייהו אזלי גבי אשת כהן שנאנסה (יבמות נו, ב), דס"ל לרבי זירא דאשת כהן שנאנסה מותרת לבעלה ולא נעשתה זונה, ורבא פליג וס"ל דאסורה משום זונה. והיינו דפלגי אי מעשה אונס נחשב כאילו עשאו או לא.

בנוסף לסתירות בין המקורות שהבאנו, יש להעיר דלגבי שור האצטדין ובהמה שנעבדה באונס איכא פלוגתא אמוראי אי חשיב עבירה או לא, וצ"ע במאי פליגי. וכן לגבי אסתר המלכה פליגי רש"י ותוס' אם אכן אכלה חזיר, וצ"ע במאי פליגי.

פשר דבר והנראה בכל זה על פי מה שצייד הגר"י ענגיל (בית האוצר שם) דאע"ג דמעשה אונס אינו מיוחס לו והוי כאילו נעשה מאליו, מכל מקום עצם המעשה כשלעצמו נקרא מעשה עבירה. [כלומר, דסוף סוף יש ביטול רצון ה' כיון שיש מציאות של גילוי עריות או אכילת חזיר וכדומה]. אשר לפי זה ניתן לבאר מה שמצינו כל המקומות שהבאנו לעיל שעבירה באונס צריכה כפרה ותיקון ויש עליה איסור לפני עור, דאע"ג דלא הוי מעשה ידיה וחסר בתורת מעשה מצידו, מכל מקום עצם הדבר כשלעצמו נקרא עבירה, וכיון שנפעל מכוחו יש בו ענין של תיקון וכפרה.

ולפי זה אפשר להבין פלוגתא אמוראי בשור שנגח באונס אי ראוי למזבח או לא. דכולי עלמא מודים דמצד מעשה השור עצמו ליכא עבירה, אבל סוף סוף מעשה עבירה של הריגה נעשה על ידו, ופליגי אם די בזה לפוסלו ממזבח. ובדרך זה יש להבין גם פלוגתא אמוראי בשור שנעבד באונס, דפליגי אי סגי בהא דאיכא מציאות מעשה עבודה זרה בשור כדי לפוסלו ממזבח. וכן הא דפליגי רש"י ותוס' אם אסתר אכלה מאכל חזיר, דלדעת רש"י זה לא נחשב תקלה שבאה ע"י צדיקים, כיון דהמעשה לא מיוחס לה, משא"כ לדעת התוס' גם זה נחשב תקלה ע"י צדיקים, כיון דסוף סוף יש מציאות של אכילת חזיר בגופה של צדקת.

Based on Od Chazon L'moed by Rabbi Yitzchok Wagner shlita

Rav Moshe Shapiro *zt"l* (*Shuvi VeNechzeh*, Elul 9) says: Elul is unique in that we find in Chazal a multitude of hints and allusions to it, scattered around the Torah. The familiar ones – אני לודוי ודודי לי – are related to the main thrust of our avodah in Elul. But Elul is alluded to in more esoteric ways as well. What is it about Elul that evokes *remazim* from so many different angles and diverse sources?

One *remez* to Elul can shed some light on this phenomenon. The Arizal brings the *passuk* והאלוקים אנה לידו ושמתי לך מקום לנוס שמה, someone who killed another person בשוגג must go into *galus* (*Shemos* 21: 13), and says that the ר"ת of גלוס spell out Elul. In a certain sense Elul is an "עיר מקלט".

Now the Gemara says (*Makkos* 10b) that we are obligated to place signposts at every intersection to direct accidental murderers to the nearest עיר מקלט. So if Elul is an "עיר מקלט", it would follow that Elul too needs signposts, in the form of the many hints to Elul that are scattered through the Torah.

However, the way Elul resembles an עיר מקלט needs explication. The central theme of Elul is of course *teshuvah*; these days of *rachamim* are an auspicious time for Hashem to accept our *teshuvah*.

Rabbeinu Yonah (*Shaarei Teshuvah* 1:1) defines *teshuvah* as a place of refuge, where a person can shelter from the impact of his previous actions and escape their consequences. He brings a *maschal* from Chazal about the severity of failing to seize the opportunity of doing *teshuvah*:

"This is like a company of thieves who are imprisoned by the king in his dungeon, who succeed in digging a tunnel by which they all escape – except one. Discovering the one who remained behind, the warden hits him with his stick, saying, "The tunnel is dug before you, how did you not make haste to save yourself?" Similarly, Hashem has prepared an escape from our deviant actions – *teshuvah*. If we do not grab the chance to do *teshuvah*, we are at fault not only for our original misdeeds, but even more, as the warden told the prisoner, with an escape hatch open before us, for not availing ourselves of it.

Rav Moshe Shapiro asks: Why is punishment due the prisoner who remained behind in his cell? Did he not do the right thing by accepting the original punishment for which he was imprisoned? Why does he deserve to be punished again for remaining there? And he answers: Prison is a place that people do their utmost to get away from if they only have the chance. Someone who shows that prison is not a place to run away from is undermining the very punishment of prison, and for that alone he deserves to be punished.

This is also the nature of the refuge and escape represented by *teshuvah*; it offers us the opportunity to exhibit our recognition of the futile nature of our previous actions. By not grabbing the opportunity to run away from our derelictions by doing *teshuvah*, we show that we are satisfied to remain imprisoned by the physical world which enslaved us in the first place.

The power of Elul lies in the fact that in these days in the Midbar, Bnei Yisrael became aware of how they were led astray by the machinations of the Satan, who showed them a skewed version of reality and caused them to worship the *egel hazahav*. Recognizing their mistake, they fled from their previous ways – straight into the embrace of their loving Father. As the Rambam writes regarding the auspicious days of the Yamim Nora'im (*Pirush Hamishnayos, Rosh Hashanah* 4:7), "עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם, ומברך ומנוס אליו of the days themselves and recognition of the majesty and dominion of our King cause us to run back to His service. This is the "עיר מקלט" of Elul.

To mention one more *remez* to Elul, the Chiddushei Harim (cited in Sfas Emes *Devarim/Chodesh Elul*, 5632) expounds on the *passuk* "דעו כי ה' הוא האלוקים הוא עשנו ולא [ולן] אנחנו" (*Tehillim* 100: 2) that has a לא with an א' means that He made us, not we ourselves, while a לו with a ו' means that He made us and we belong to Him. Combining the letters of this קרי says the Chiddushei Harim, we get "אלול".

The Sfas Emes elaborates that when we successfully negate (לא) the influences and impressions of the physical world, we are able to strengthen our innate connection (לו) to Hashem and return to Him בלב שלם, and he is מקבל our *teshuvah* with love. Recognizing the futility of our previous actions and "escaping" to our Father and King, is the essence of Elul.

הגאון רבי משה שפירא זצ"ל בכחרותו

Rabbi Yitzchok Wagner, Talmudo B'yado and Rabbi Shimon Szimonowitz, Aleh Zayis עור חזון למועד celebrating the publication of

